

פרשת עקב תש"ע ארץ אשר עיני ה' בה

דברים פרק י"א

(ו) כי הארץ אשר אתה בא שמה לרשתה לא כארץ מצרים הוא אשר יצאתם משם אשר תזרע את זרעך והשקית בגלגל כגון הירק: (יא) והארץ אשר אתם עברים שמה לרשתה ארץ הרים ובקעות למטר השמים תשתה מים: (יב) ארץ אשר יקנק אלהיך דרש אתה תמיד עיני יקנק אלהיך בה מרשית השנה ועד אחרית שנה:

רש"י

(ו) לא כארץ מצרים הוא - אלא טובה הימנה. ונאמרה הבטחה זו לישראל ביציאתם ממצרים, שהיו אומרים שמה לא נבוא אל ארץ טובה ויפה כזו. יכול בגנותה הכתוב מדבר, וכך אמר להם, לא כארץ מצרים היא, אלא רעה הימנה, תלמוד לומר (במדבר יג, כב) וחברון שבע שנים נבנתה וגוי, אדם אחד בנאון, וחם בנה צוען למצרים בנו, וחברון לכנען. דרך ארץ אדם בונה את הנאה

ואחר כך בונה את הכעור שפסולתו של ראשון, הוא נותן בשני. ובכל מקום, החביב קודם. הא למדת שחברון יפה מצוען, ומצרים משובחת מכל הארצות, שנאמר (בראשית יג, ט) כגן ה' כארץ מצרים, וצוען שבה מצרים היא, שהיתה מקום מלכות, שכן הוא אומר (ישעיה ל, ד) כי היו בצוען שריו. וחברון פסולתה של ארץ ישראל, לכך הקצוה לקבורת מתים, ואף על פי כן היא יפה מצוען. ובמסכת כתובות (קיב א) דרשו בענין אחר, אפשר אדם בונה בית לבנו הקטן ואחר כך לבנו הגדול, אלא שמבונה על אחד משבעה בצוען: **אשר יצאתם משם** - אפילו ארץ רעמסס [וארץ גושן] אשר ישבתם בה והיא במיטב ארץ מצרים שנאמר (בראשית מז, יא) במיטב הארץ וגוי, אף היא אינה כארץ ישראל: **והשקית בגלגל** - ארץ מצרים היתה צריכה להביא מים מנילוס בגלגל ולהשקותה וצריך אתה לנדד משנתך ולעמול, והנמוך שותה ולא הגבוה, ואתה מעלה המים מן הנמוך לגבוה. אבל זו (פסוק יא) למטר השמים תשתה מים אתה ישן על מטתך, והקב"ה משקה נמוך וגבוה, גלוי ושאינו גלוי, כאחת: **כגן הירק** - שאין די לו בגשמים ומשקין אותו בגלגל ובכתף: (יא) **ארץ הרים ובקעות** - משובח ההר מן המישור, שהמישור, בבית כור אתה זורע כור, אבל ההר בבית כור ממנו חמשת כורין, ארבע מארבע שפועיו, ואחד בראשו: **ובקעות** - הן מישור: (יב) **אשר ה' אלהיך דורש אותה** - והלא אף כל הארצות הוא דורש, שנאמר (איוב לח, כו) להמטיר על ארץ לא איש, אלא כביכול אינו דורש אלא אותה, ועל ידי אותה דרישה שדורשה דורש את כל הארצות עמה: **תמיד עיני ה' אלהיך בה** - לראות מה היא צריכה ולחדש לה גזרות, עתים לטובה עתים לרעה וכו', כדאיתא בראש השנה (יז ב): **מרשית השנה** - מראש השנה נידון מה יהא בסופה:

רשב"ם

(ו) כי הארץ אשר אתה בא שמה לרשתה לא כארץ מצרים [היא] - כן שיטת פרשיות הללו. צריכים אתם לשמור את מצוות י"י אלהיכם, כי הארץ הזאת טובה מארץ מצרים לשומרי מצוות, ורעה מכל הארצות ללא שומרים, כי הארץ אשר אתה בא שמה אינה כארץ מצרים שאין צריכים למטר ובין טובים ובין חטאים בטורח השקאת שדותיהם יש להם לחם, אבל ארץ ישראל אם אתם שומרים מצוות עיני י"י אלהיך בה להשקותה במטר השמים מרשית השנה ועד אחרית (ה)שנה לתת מטר בעת הצורך. והיה אם שמע תשמעו. אם שמעת בישן תשמע בחדש, וכן אם שכח תשכח, התחלת לשכוח סופך שתשכח. כך שנויה באגדת שמואל במגילת חסידים מצאו כתוב אם תעזביה יום יומים תעזבך משל לשנים שיצאו אחד מטבריה ואחד מצפורי ופגעו זה בזה בחדא משכונא והסיחו זה עם זה ופרשו זה מזה זה הולך מיל וזה הולך מיל נמצא זה רחוק מזה שני מילין.

רמב"ן

(ו) לא כארץ מצרים היא - אלא טובה הימנה, ונאמרה הבטחה זו לישראל ביציאתם ממצרים שהיו אומרים שמה לא נבוא אל ארץ טובה ויפה כזאת. יכול בגנותה הכתוב מדבר וכך אמר להם, לא כארץ מצרים היא אלא רעה הימנה, תלמוד לומר וחברון שבע שנים נבנתה (במדבר יג כב), אדם אחד בנאון, דרך ארץ אדם בונה את הנאה ואחר כך את הגרוע וכו', לשון רש"י מספרי (עקב יא). ועוד הביא מה שדרשו בגמרא במסכת כתובות (קיב א) בענין אחר, אפשר אדם בונה בית לבנו קטן ואחר כך לבנו גדול, אלא שמבונה אחד משבעה בצוען: ופשוטו של מקרא בדרך האזהרות נאמר, שאמר להם ושמרתם את כל המצוה וירשתם ארץ זבת חלב ודבש כי ה' יתן מטר ארצכם בעתו והארץ תתן יכולה, אבל דעו לכם שאינה כארץ מצרים להשקות אותה בגלגל מן היאורים ומן האגמים כגן הירק <<<

רק היא ארץ הרים ובקעות למטר השמים תשתה מים לא בענין אחר, וצריכה שידרוש ה' אותה תמיד במטר, כי היא ארץ צמאה מאד וצריכה מטר כל השנה, ואם תעברו על רצון ה' ולא ידרוש אותה בגשמי רצון הנה היא רעה מאד לא תזרע ולא תצמיח ולא יעלה בה כל עשב בהריה. ויחזור ויפרש כל זה בפרשה השניה (להלן פסוקים יג - יז), כי אם שמוע תשמעו אל מצותי ונתתי מטר ארצכם בעתו יורה ומלקוש תמיד, ואם לא תשמעו ועצר את השמים וגו' ואבדתם מהרה ברעב מעל הארץ הטובה, שלא תוכלו לחיות בה בלא מטר: והנה הפרשה הזו תזהיר במנהגו של עולם, וממנה נלמד כי אע"פ שהכל ברשותו ונקל בעיני ה' יתברך להאביד יושבי ארץ מצרים ולהוביש נהרותם ויאוריהם, אבל ארץ כנען תאבד יותר מהרה שלא יתן בה מטרות עוון. החולה צריך זכות ותפלה שירפאהו השם יותר מן הבריאה שלא בא עליו החולי, וכך המדה בעני ובעשיר ומאיר עיני שניהם ה': ומפני שאמר (פסוק יב) **ארץ אשר ה' אלהיך דורש אותה** - וראוי שיאמר ולמטר השמים תשתה מים כאשר ה' אלהיך ידרוש אותה, יהיה מדרש רבותינו (ספרי עקב יב) נרמז בכתוב, והלא כל הארצות הוא דורש שנאמר (איוב לח כו) להמטיר על ארץ לא איש, כביכול אינו דורש אלא אותה ועל ידי אותה דרישה שדורש אותה דורש כל הארצות. תמיד עיני ה' אלהיך בה - לראות מה היא צריכה, ולחדש בה גזרות עתים לטובה ועתים לרעה כו', כדאיתא במסכת ר"ה (יז ב). ויש בו סוד עמוק, כי הארץ הזאת נדרשת בכל והיא הכל, וכל הארצות מתפרנסות ממנה באמת:

	<u>כלי יקר</u>	<u>במדבר פרק כו פסוק 10</u>	
1	טעם שני הוא, כי מהידוע שיש הבדל בין א"י לשאר ארצות כי בא"י הגשמים יותר מצוין מבארץ מצרים או שאר ארצות. והנה בארץ מצרים מאחר שאין הגשמים מצוים שם על כן צריכין עובדי האדמה להשקות השדות של תבואה ברגליהם כמו שמשקין את גן הירק, ומאחר שיש להם כל כך טורח גדול בשדות פטרם התורה מן תרומות ומעשרות כי אין שורת הדין נותן שיתן חלק למי שלא עמל בו. אבל א"י שהגשמים יורדין שם בעתם ואין לבעל השדה כל כך טורח גדול בהשקאת השדות, ואע"פ שיש לו טורח הזריעה והחרישה ושאר מלאכות שבשדה מ"מ יש גם להקב"ה חלק בשדה מצד שהוא ית' נותן מטר בעתו, ע"כ דין הוא שיתנו מחלק גבוה לכהנים וללויים משרתי אלהינו כי משלחן גבוה הם זוכים: ומפורש דבר זה באר היטב, בפר' עקב (יא י-יב) שנאמר כי הארץ אשר אתה בא שמה לרשתה לא כארץ מצרים היא אשר יצאתם משם אשר תזרע את זרעך והשקית ברגלך כגן הירק, והארץ אשר אתה בא שמה לרשתה למטר השמים תשתה מים, ארץ אשר ה' אלהיך דורש אותה וגו'. ומסיק בילקוט פרי' עקב (תתס.) דווקא אותה ניתן לדרישה להפריש ממנה חלה תרומה ומעשרות ולא שאר ארצות כו'. וכל אשר לו עינים לראות ולב להבין ישתומם על המראה מה ענין חלה ותרומה לכאן, ומאי משמע דאותה למעט שאר ארצות מתרומה ומעשר, ולמה נכתב מיעוט זה כאן. אלא ודאי שרצה ליתן טעם למה א"י חייבת בחלה תרומה ומעשרות יותר משאר ארצות, ואמר לפי שבשאר ארצות כל הטורח שלך שאפילו שדה של תבואה צריך אתה להשקות ברגלך כגן הירק ע"כ פטרה אותך התורה מתרומה ומעשרות. אבל הארץ אשר אתה בא שמה לרשתה למטר השמים תשתה מים, וא"כ חצי העמל שלך וחצי של גבוה ע"כ דין שתתן חלק גבוה למשרתי אלהינו: ומזה הטעם היו האנשים שונאים את הארץ, לפי שהיו אבירי לבב הרחוקים מצדקה, לא היה להם חפץ ורצון לילך ממקום הפטור למקום החיוב ובפה מלא אמרו כן זכרנו את הדגה אשר נאכל במצרים חנם (במדבר יא ה) ודרשו בספרי חנם מן המצות, וביאור הדבר שהיו אוכלים בלא תרומות ומעשרות כי מטעם זה מנו שם את הקשואים ואת האבטיחים וגו', לפי שכל אלו פטורין מן המעשר בח"ל אפילו מדרבנן ובא"י חייבים מדרבנן לפי שכל אלו הם גן הירק וצריכין השקאה ברגלים אפילו בא"י לפי שהם צריכין לריבוי מים ולשון הכתוב מוכיח כן שאמר והשקית ברגלך כגן הירק, ש"מ שגן הירק פשוט בכ"מ שצריך השקאה ע"כ גם בא"י הם פטורין מן התורה ורבנן חייבום מאחר שיש שם ריבוי מים אבל לא בח"ל שאין שם ריבוי מים, ומדקאמרו חנם מן המצות ש"מ שהיתה עינם צרה בכהני ה' ע"כ שנאו את הארץ מקום החיוב: אבל הנשים של אותו דור צדקניות היו והיו אוהבים הצדקה, הן מצות חלה המיוחדת לנשים ותלויה בארץ, הן שאר תרומות ומעשרות ע"כ היו אוהבים את הארץ לילך למקום החיוב כי סתם אשה אינה רשאית ושלתאה בנכסי בעלה ע"כ היה להם חפץ לילך למקום שהחוב מוטל על בעליהן ליתן. וזה"ש רז"ל (סוטה יא ע"ב) בזכות נשים צדקניות שהיו באותו דור נגאלו אבותינו ממצרים רצה לומר בזכותם יצאו ממקום הפטור למקום החיוב אשר אליו נכספה וגם כלתה נפשם, וכן ארז"ל (ב"ב קיט ע"ב) על בנות צלפחד שהיו צדקניות והיינו לפי שהיו אוהבים הצדקה על כן אמרו תנה לנו אחוזה. וראיה בריאה וטובה לדברינו מה שפירש רש"י למשפחות מנשה בן יוסף, למה הזכיר יוסף לפי שהיה מחבב הארץ כו' גם בנותיו כן. וכבר ידעת שבי' מדות טובות אלו היו ביוסף האחת שהיה גדור מעריות ותשב באיתן קשתו (בראשית מט כד) באשת פוטיפר, הן לטעם שני שאהבו את הארץ בעבור הצדקה ויוסף אוהב צדקות היה כי היה זן ומכלכל את כל בית אביו, ובנותיו ירשו שני מדותיו אלו ובעבורם אמרו תנה לנו אחוזה. וזה"ש שהיו צדקניות שלא נישאו אלא להגון להם כך מסיק בגמרא. וביאור הדבר שנשאו לשבט יוסף דווקא שגם המה מעשה אבותיהם בדיהם להיות אוהב צדקות והיו חכמניות מצד שהיו גדורין מעריות הפך ממה שנאמר (במדבר ה יב) כי תשטה אשתו לשון שטות. וזה טעם יקר:		
5			
10			
15			
20			
25			
30			
35			
40			

ספר ליקוטי מוהר"ן מהדורא בתרא סימן מ

מי שידוע מארץ ישראל, שטעם באמת טעם ארץ ישראל, הוא יכול להכיר באחר, אם היה אצל צדיק על ראש השנה אם לאו, ואם אותו הצדיק הוא גדול במעלה או קטן, ואם הוא צדיק אמיתי אם לאו, או אם הוא בעצמו צדיק:

כי טעם ארץ ישראל יכולין לציר לפני מי שידוע טעם שכל. כי רק מי שהוא איש בור, אי אפשר לו לידע זאת, אבל מי שידוע משכל, כגון לומדים שמרגישים מעט טעם השכל בפשט וקשיוא כדרך הלומדים, או חכמים בחכמות אחרות, שמרגישים טעם שכל, יכולין להבין טעם ארץ ישראל, כי 'אוירא דארץ ישראל מחכים' (בבא בתרא קנח, וביהר פינחס דף רמה: וכתבון כב). וטעם החכמה והשכל בנדאי יקר מאד, אך עקר מעלת קדשת ארץ ישראל הוא רק על ידי השגחת השם יתברך. ומחמת שהשם יתברך מסתכל בארץ ישראל תמיד, כמו שכתוב (דברים י"א):

"תמיד עיני ה' אלוקיך בה מרשית השנה ועד אחרית שנה", על ידי זה ארץ ישראל מקדשת ואויקה מחכים, כי עינים על שם החכמה, כי התפתחות החכמה נקרא בחינת עינים, כמו שכתוב (בראשית ג): "ותפקחנה עיני שניהם", ופרש רש"י: "על שם החכמה נאמר". ומחמת שעניי ה' בארץ ישראל, שמסתכל בה תמיד, על ידי זה 'אוירא דארץ ישראל מחכים':

אך מהיכן נמשך ונתעורר זאת אצל השם יתברך, דהינו בחינת עינים להשגיח כנ"ל, זה נעשה על ידי נשמות ישראל, שהשם יתברך מתפאר בהם, בבחינת (ישעיה מ"ט): "ישאל אשר בך אתפאר". ועל ידי ההתפארות נעשין בחינת תפלין, שנקראין פאר (סכה כה), והתפלין הם בחינת מחין, ונכנסין לפנים ובוקעין בעינים, ומזה נעשה השגחת השם יתברך כביכול, שעל ידי זה נעשה קדשת ארץ ישראל, בחינת אוירא דארץ ישראל מחכים כנ"ל. ועל שם זה נקרא ארץ ישראל, שמקבלת קדשתה, מבחינת: "ישאל אשר בך אתפאר", כנ"ל: אך בנדאי לא כל העתים שוות בהתקרבות ישראל להשם יתברך, כי לפעמים,

חס ושלום, יש שנתרחק אחד מהשם יתברך (א), ואזי אדרבא, השכינה צועקת: 'קלני מראשי, קלני מזרועי' (סנהדרין מו). הינו שצעקתה, שנתקלקל ונבגם בחינת ההתפארות שאינו יכול להתפאר בהם, ונבגם בחינת התפלין, שנעשין מן ההתפארות כנ"ל. וזה: 'קלני מראשי, קלני מזרועי', מראשי 'מזרועי' דיקא, בחינת תפלין (שמניחין על הראש ועל הזרוע) וכנ"ל. רק כשאחד מישראל נתקרב להשם יתברך, ונתוסף עוד ישראל שרוצה לעבדו יתברך, וכל מה שנתוספו יותר רבים מישראל שרוצים לעבדו ולהתקרב אליו, אזי נתגדל ונתוסף יותר התפארותו יתברך, שהוא יתברך מתפאר בעמו ישראל המתקרבים אליו. ועל ידי זה ההתפארות נעשין תפלין מחין, ומזה נעשה קדשת ארץ ישראל, בחינת 'אוירא דארץ ישראל מחכים' על ידי עיני השגחתו כנ"ל:

אך מי שיוכל לראות זאת ההתפארות, שמתפאר השם יתברך בעמו ישראל, אזי הוא מקבל בחינת פאר ומחין מן זאת ההתפארות שרוצה, ונעשין אצלו גם כן בחינת תפלין, ונכנסין לפנים כנ"ל, ובוקעין בעינים כנ"ל, ואזי נעשין עיניו גם כן בבחינת עיני ה'. ואזי בכל מקום שהוא מסתכל ורואה, נעשה שם גם כן בחינת אוירא דארץ ישראל מחכים, כי עקר קדשת ארץ ישראל הוא רק מבחינת עינים הנ"ל: אבל מי הוא זה שיוכל לראות את השם יתברך, שיוכל לראות התפארותו יתברך, אמנם מי שרוצה את הצדיק האמת, שהוא מקרב בני אדם לעבודתו יתברך, והוא עקר התקרבות ישראל לאביהם שבשמים, נמצא שהוא בעצמו ההתפארות שמתפאר השם יתברך בעמו, כי על ידו כל ההתקרבות וההתפארות.

אזי מי שמסתכל בו. ועקר הדבר בעת הקבוץ, בעת שמתקבצים אליו העולם הבאים לשמע את דבר ה', וביותר בר אש, שאז הוא הקבוץ הגדול, אזי ההתפארות גדול ביותר, מחמת שמתקבצים הרבה בני אדם, החפצים להתקרב אליו יתברך, ואזי נתגדל ונתוסף פאר ויפי הצדיק, כי הוא בעצמו ההתפארות כנ"ל, אזי מי שמסתכל באמת בזה הצדיק האמת, אזי הוא גם כן מקבל מן ההתפארות הזאת, ונעשין אצלו גם כן בחינת תפלין מחין כנ"ל, ואזי נעשין עיניו גם כן כנ"ל בבחינת עיני ה'. ואזי גם בכל מקום שהוא מסתכל, נעשה גם כן בחינת ארץ ישראל, בחינת אוירא דארץ ישראל מחכים, כי הוא מחכים האויר על ידי הסתכלותו בעיני הנ"ל, שנעשין מן ההתפארות כנ"ל:

וזה פרוש (ישעיה ל"ג): "מלך בנפיו תחזינה עיניך", הינו כשתזכה לראות מלך בנפיו, דהינו הצדיק בנפיו ותפארתו, דהינו בעת הקבוץ, שאזי הוא יפיו ותפארתו כנ"ל, על ידי זה: "עיניך תראינה ארץ מרחקים", בחינת ארץ ישראל, בחינת אוירא דארץ ישראל מחכים. כי החכמה נקרא מרחקים, כמו שכתוב (קהלת ז): "אמרת אחרת היא רחוקה", הינו שעל ידי זה שתראה את הצדיק בנפיו ותפארתו כנ"ל, על ידי זה בכל מקום שתראה בעיניך, יהיה נעשה בחינת אוירא דארץ ישראל מחכים כנ"ל. וזהו: "עיניך תראינה ארץ מרחקים" כנ"ל. נמצא, מי שיש לו תאנה והשתוקקות לארץ ישראל, בפרט מי שטעם טעם האמת של ארץ ישראל, כשפוגע ומתנעד יחד עם אדם שהיה אצל צדיק אמיתי על ראש השנה, הוא מחיב להרגיש אז טעם ארץ ישראל, כי על ידי זה האיש נעשה גם זה האויר בבחינת ארץ ישראל כנ"ל, וראוי שיתעורר לו עתה השתוקקות ונגעויעין לארץ ישראל, כל אחד לפי בחינתו.

ועקר הדבר שהיה באמת ובתמימות: ויש בזה עוד ענינים, כי אין אדם מת וחצי תאנתו בידו. (קהלת רבה סדר א) נמצא שאין ממלא תאנתו ורצונו בממון לעולם, כי תמיד חסר לו כנ"ל. אבל יש בחינת שפע כפולה, בחינת (איוב כ"ב): "וכסף תועפות לדך", שהוא לשון כפול. נמצא שבה השפע נתמלא רצונו, מאחר שהיא כפולה (ולא סים):

בראשית פרק ג פסוק יז

וּלְאָדָם אָמַר כִּי שְׂמַעְתָּ לְקוֹל אִשְׁתְּךָ וְתָאֲכַל מִן הָעֵץ אֲשֶׁר צִוִּיתִיךָ לֵאמֹר לֹא תֹאכַל מִמֶּנּוּ אֲרוּרָה הָאֲדָמָה בְּעִבּוֹרְךָ בְּעֶצְבוֹן תֹּאכְלֶנָּה כָּל יְמֵי חַיֶּיךָ :

רש"י

ארורה האדמה בעבורך - מעלה לך דברים ארורים כגון זבובים ופרעושים ונמלים, משל ליוצא לתרבות רעה והבריות מקללות שדים שינק מהם :

דברים פרק ג פסוק כז

עַלֶּה רֹאשׁ הַפְּסָגָה וְשֵׂא עֵינֶיךָ יָמָה וְצַפְנָה וְתִימְנָה וּמִזְרְחָהה וּרְאֵה בְּעֵינֶיךָ כִּי לֹא תַעֲבֹר אֶת הַיַּרְדֵּן הַזֶּה :

רש"י

וראה בעיניך - בקשת ממני (פסוק כה) ואראה את הארץ הטובה, אני מראה לך את כולה שנאמר (דברים לד, א) ויראהו ה' את כל הארץ :

מורה נבוכים ח"א פרק מד

עין הוא שם משותף. הוא שם עין המים : על עין המים במדבר (בראשית ט"ז, 7). והוא שם העין הרואה : עין תחת עין (שמות כ"א, 24 ; ויקרא כ"ד, 20) והוא שם ההשגחה. הוא אמר על אודות ירמיה : קחנו ועיניך שים עליו (ירמיה ל"ט, 12), שפירושו "שים השגחתך עליו". על-פי השאלה זאת הוא נאמר לגבי האל בכל מקום : והיו עיני ולבי שם כל הימים (מלכים א', ט', 3) השגחתי ומטרתי, כפי שאמרנו קודם תמיד עיני ה' אלהיך בה (דברים י"א, 12) : השגחתו עליה, עיני ה' המה משוטטות השגחתו מקיפה את כל אשר בארץ גם כן, כפי שיוזכר בפרקים שיבואו בעניין ההשגחה. כאשר מצטרף ל"עייניים" ביטוי של ראייה או חזיה, כגון : פקח עיניך וראה (דניאל ט', 18) ; עיניו יחזו (תהלים י"א, 4), אזי משמעות כל זאת ההשגחה השכלית, ולא השגחה חושית, שכן כל תחושה היא היפעלות וקבלת-רושם, כפי שאתה יודע, והוא יתעלה פועל ואינו נפעל, כפי שאסביר.

Rabbi Brovender's Shiur is sponsored by Dr. Bernard & Robin Cohen

Visit www.atid.org/shiur for audio recordings, Podcasts, or to sign-up to receive sources in advance.

Visit www.WebYeshiva.org to sign up for Rabbi Brovender's fully interactive, online Yeshiva.